

3. Pragmatika (B) - Teorie mluvních aktů (*speech acts*)

1. J. L. Austin, 1962, *Jak udělat něco slovy* (čes. překlad Jiří Pechar a kol., Filosofia 2000)
2. J. R. Searle, 1969, *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*; (špan. překlad *Actos de habla; ensayo de filosofía del lenguaje*, Editorial Cátedra, Madrid 1994; fran. překlad *Les actes de langage. Essai de philosophie du langage*, Hermann, Paris 1972); 1979, *Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*.
3. P. Kořátko, 1998, *Význam a komunikace*; (také *Interpretace a subjektivita*, 2006).

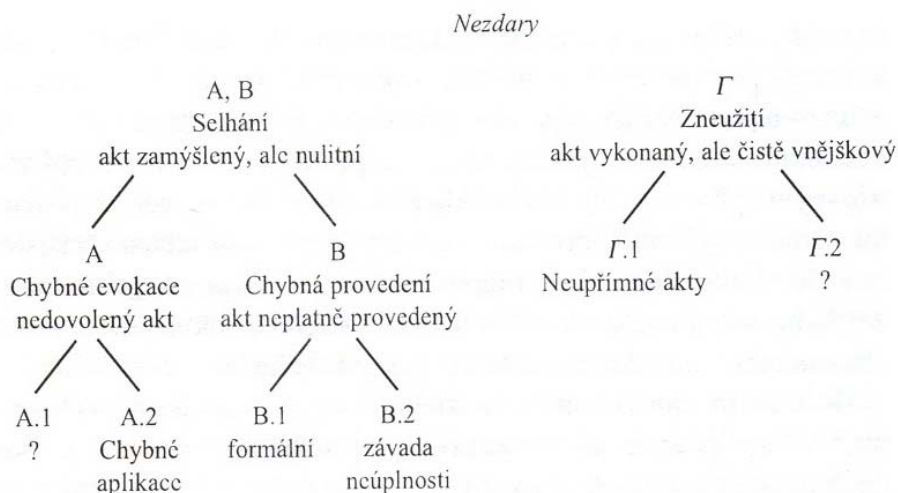
Ad 1. Austin 1962

- ⇒ výpovědi, ve kterých jde o pravdivost/nepravdivost → *konstativy* („Petr chodí na návštěvu v úterý“ - jasné pravdivostní podmínky)
- ⇒ výpovědi, ve kterých **nejde** o pravdivost/nepravdivost → *performativy* („Slibuju, že přijdu na návštěvu v úterý“ - jsou tu pravdivostní podmínky?)
  - Performativní výpovědi = A. „nepopisují“, „neoznamují“ ani nekonstatují vůbec nic, nejsou „pravdivé či nepravdivé“; a B. vyslovení věty znamená vykonání určitého činu, anebo je jeho součástí - tento čin sám by přitom *normálně* nebyl popisován jako řečení něčeho. (Austin, s. 22, čes. překl.).
  - Performativní výpovědi mohou být *defektní* či *nenaplněné*, popř. *nulitní* → **nezdařilé**. Teorie performativních výpovědí bude teorií *podmínek pro zdařilé performativy* → teorie *nezdarů (infelicities)*.

a) Podmínky pro zdařilé performativy (s. 31):

- (A.1) Existence konvenční procedury → konvenční účinek → vypovídání určitých slov
- (A.2) „Přiměřenost“ a oprávněnost osob užití dané procedury
- (B.1) Správné vykonání procedury;
- (B.2) Úplné vykonání procedury;
- (Γ.1) Podmínka upřímnosti, úmyslu, myšlenek a citů - účastníci je musí skutečně mít;
- (Γ.2) Podmínka následného chování účastníků dle požadavků procedury.

b) Typologie nezdarů (četba, s. 31-39):

c) Rozdělení *konstativy* vs. *performativy*:

Tvrzení - pravda/nepravda - zdařilé/nezdařilé? I tvrzení mohou být nulitní v performativním slova smyslu. Je udržitelné rozdělení na konstativy a performativy? (srov. s. 35, s. 62, s. 66-67, s. 136)

d) Nové rozdělení: *lokuční*, ***ilokuční***, *perlokuční akty*.

- jakékoli pronášení slov = lokuční akt

- lokuční akt + performativní význam (tj. otázka, varování, žádost atd.) = ***ilokuční akt***

- Ilokuční akt - ilokuční platnost (význam - platnost) - „teorie ilokučních platností“

- „Perlokuční“ akt = vyvolání nějakého účinku (perlokuční účinky ale nejsou konvencionálním druhem efektů; srov. s. 106-107)

Ilokuční vs. lokuční akt: „Když říkáme, že „řeč“ se užívá za účelem dokázání či varování, vypadá to podobně, jako když říkáme, že „řeči se používá za účelem přesvědčování, povzbuzování či zalarmování“, avšak první případ lze (...) označit jako *konvencionální* v tom smyslu, že jej můžeme přinejmenším učinit explicitním performativní formulí, což je v druhém případě nemožné. Můžeme tedy říci „dokazuji, že“ anebo „varuji vás, že“, avšak nelze říci „přesvědčuji vás, že“ anebo „alarmuji vás, že“. A dále: můžeme mít zcela jasno o tom, zda někdo něco dokazoval či nikoli, aniž bychom se museli zabývat otázkou, zda někoho přesvědčil či nikoli.“ (s. 108)

- Performativní slovesa = slovesa, která explicitně indikují ilokuční platnost a ilokuční sílu

e) Klasifikace ilokučních aktů podle ilokuční platnosti (s. 145-160):

1. verdiktivy (zprošťovat, odhadovat, interpretovat jako, ...)
2. exercitivy (jmenovat, sesadit, exkomunikovat, ...)
3. komisivy (slibovat, přísahat, svolit, ...)
4. behavitivy (omlouvat se, děkovat, blahopřát, ...)
5. expozitivy (tvrdit, ptát se, postulovat, ...)

Ad 2. Searle 1969, 1979

1. Komunikace = *konstitutivními* pravidly řízené *intencionální* chování, které spočívá ve vykonávání (*performance*) mluvních aktů (*speech acts*), např. tvrzení, rozkazování, tázání atd.
2. 3 + 1 typ mluvních aktů:
  - a) „promluvový“ (*utterance acts*)
  - b) propoziční (*propositional acts*) (tj. propoziční obsah = reference + predikace)
  - c) ilokuční (*illocutionary acts*)
  - d) perlokuční (*perlocutionary*)Vzájemné vztahy mezi jednotlivými akty:
  - A) *Honza opravdu moc kouří.*
  - B) *Je Honza opravdu silný kuřák?*
    - ⇒ promluva: A) ≠ B)
    - ⇒ propozice: A) = B), stejná reference i predikace (stejný propoziční obsah)
    - ⇒ ilokuce: A) ≠ B), tvrzení vs otázka
3. Indikátory ilokuční síly (*illocutionary force indicators*) = signalizují způsob, jakým má být propozice „ilokučně“ brána:
  - a) slovosled, intonace, b) gramatické prostředky (imperativ), c) lexikální prostředky (*performativní* slovesa = explicitní indikátory).

4. Pravidla *regulativní* versus *konstitutivní* (1969, s. 33 – 42)
- regulativní pravidla regulují nezávisle existující formy chování (stolování atd.); jsou *explicitně stanovená*;
  - konstitutivní pravidla vytvářejí (a zároveň regulují) *nové* formy chování (pravidla hry, např. šachy, fotbal atd.); jsou *implicitní v činnosti*
- Ad a) *imperativní charakter*
Ad b) „*definiční*“ *charakter*.
5. Pravidla mluvních aktů - konstitutivní pravidla.

Typy ilokučních aktů dle Searle 1969

A = adresát, M = mluvčí, C = nějaký čin, p = propozice

Žádost

Propoziční obsah:

Budoucí čin *C* vykonaný *A*

Podmínky:

- Přípravné:
  - A* je schopen vykonat *C*. *M* věří, že je *A* schopen vykonat *C*;
  - Není nijak zřejmé (ani *A* ani *M*), že by *A* vykonal *C* za normálních okolností.
- Upřímnosti:
M chce po *A*, aby vykonal *C*
- Podstatná (tj. indikace *ilokuční* - *výpovědní síly*):
Akt je brán jako snaha přimět *A* k vykonání *C*.

(Rozkaz či příkaz mají navíc v přípravných podmínkách pravidlo týkající se pozice autority)

Tvrzení

Propoziční obsah:

Jakákoli propozice **p**

Podmínky:

- Přípravné:
  - M* má dost důkazů či důvodů pro pravdivost tvrzení, že **p**.
  - Není nijak zřejmé (ani *A* ani *M*), že *A* ví, že **p**.
- Upřímnosti:
M věří, že **p**
- Podstatná (tj. indikace *ilokuční* - *výpovědní síly*):
Akt je brán jako závazek (undertaking), že **p** představuje akutální stav věcí.

Rada

Propoziční obsah:

Budoucí čin *C* vykonaný *A*

Podmínky:

- Přípravné:
  - M* má důvod věřit, že *C* bude ku prospěchu *A*.
  - Není nijak zřejmé (ani *A* ani *M*), že by *A* vykonal *C* za normálních okolností.
- Upřímnosti:
M věří, že *C* bude ku prospěchu *A*.
- Podstatná (tj. indikace *ilokuční* - *výpovědní síly*):
Akt je brán jako závazek (undertaking), že *C* představuje čin, který *A* prospěje

Slib (formulace dle P. Kořátko, 1998, s. 66)

Propoziční obsah:

Budoucí čin *C* vykonaný *M*

Podmínky:

- Přípravné:
  - A* byl dal přednost tomu, aby *M* udělal *C* před tím, aby neudělal *C*, a *M* zároveň věří, že tomu tak je.
  - Není nijak zřejmé (ani *A* ani *M*), že by *M* udělal *C* za normálních okolností.
- Upřímnosti:
M má v úmyslu udělat
- Podstatná (tj. indikace *ilokuční* - *výpovědní platnosti*):
Akt je brán jako závazek *M* (undertaking), že vykoná *C*.

6. Searle 1979, *A taxonomy of illocutionary acts* (s. 1-30)

- nová klasifikace ilokučních aktů založená na 3 kritériích:
  1. ilokuční účel (*illocutionary point*) - odpovídá *podstatné podmínce*
  2. směr působení (*direction of fit*), tj. a) slova → svět (slova odpovídají tomu, jak se věci mají), b) svět → slova (svět má odpovídat tomu, co se říká)
  3. vyjadřovaný psychologický stav (tj. podmínka upřímnosti) (*expressed psychological state - sincerity conditions*): „...in the performance of any illocutionary act with a propositional content, the speaker expresses some attitude, state, etc., to that propositional content. Notice that this holds even if he is insincere, even if he does not have the belief, desire, intention, regret or pleasure which he expresses, he nonetheless expresses a belief, desire, intention, regret or pleasure in the performance of the speech act. This fact is marked linguistically by the fact that it is linguistically unacceptable (though not self-contradictory) to conjoin the explicit performative verb with the denial of the expressed psychological state.“ (s. 4-5)

V rámci těchto parametrů se ilokuční akty ještě mohou mimo jiné lišit a) výpovědní *silou* (tj. ilokuční účel je identický, např. direktivy); b) některé akty vyžadují nějaké mimojazykové instituce, např. různé deklarativy)

- A) *asertivy* (ASSERTIVES)
- B) *direktivy* (DIRECTIVES)
- C) *komisivy* (COMMISSIVES)
- D) *expresivy* (EXPRESSIVES)
- E) *deklarativy* (DECLARATIONS)

Formalizace:

Ad A) $\vdash \downarrow \mathbf{B} (\mathbf{p})$ (assertions, words → world, Belief, proposition)

Ad B) $! \uparrow \mathbf{W} (\mathbf{H} \text{ does } \mathbf{A})$ (directions: *ask, order, request, command* etc., words ← world, Want, Hearer does Action)

Ad C) $\mathbf{C} \uparrow \mathbf{I} (\mathbf{S} \text{ does } \mathbf{A})$ (commitment, words ← world, Intention, Speaker does Action)

Ad D) $\mathbf{E} \emptyset (\mathbf{P}) (\mathbf{S}/\mathbf{H} + \text{property})$, „The illocutionary point of this class is to express the psychological state specified in the sincerity condition about a state of affairs specified in the propositional content.“ (s. 15) (*congratulate, apologize, condole* etc.); „In performing an expressive, the speaker is neither trying to get the world to match the words nor the words to match the world, rather the truth of the expressed proposition is presupposed.“ (p. 15).

Ad E) $\mathbf{D} \uparrow \emptyset (\mathbf{p})$ „It is the defining characteristic of this class that the successful performance of one its members brings about the correspondence between the propositional content and reality, successful performance guarantees that the propositional content corresponds to the world.“ (p. 16 - 17).

Ad 3. Kořátko 1998

Reformulace podmínek upřímnosti (a s tím i celého významu mluvních aktů):

- a) ilokuční platnost = význam promluvy.
- b) význam promluvy a podmínky upřímnosti - „indiferentní vůči aktuálním intencím mluvčího“ (viz výše Searle 1979, s. 4-5)
- c) význam promluvy daný souhrnem podmínek → normativní důsledky (mluvčí je objektivně vázán těmito podmínkami, tj. i podmínkou upřímnosti, ale i např. presupozicemi): promluvy „...[navozují] specifické normativní vztahy mezi účastníky komunikace: na jedny uvalují závazky a druhým propůjčují jistou moc nad prvními, spočívající v oprávnění k vymáhání závazků“ (s. 43)
- d) Searle: mluvčí promluvou *vyjadřuje* (expresses) propoziční postoj daný podmínkou upřímnosti; Kořátko: mluvčí promluvou *manifestuje* propoziční postoj. Manifestace (vyjádření) je *normativně vymezenou pozicí, do které mluvčího jeho promluva umisťuje* (s. 112-113)

Shoda s Brandomem 1994, *Making It Explicit ?* → (srov. k tomu Peregrin 1999, s. 189)